

WORCESTER'DAN NASHVILLE'E DR. WALL DÖNEMİ PORSELENLERİNİN RENK VE DESEN TAHLİLİ

Şerife ÖZÜDOĞRU*

1751 yılında Worcester kentinde kurulan porselen fabrikasını ilk oluşturanlar Dr. John Wall (1708-76) ve arkadaşı Eczacı William Davis'tir. Bu fabrikanın ilk evresi "Dr. Wall Dönemi" olarak isimlendirilir.

İngiltere müzelerindeki Worcester porselen fragmanları haricinde A.B.D. Tennessee Nashville'de bulunan Cheekwood Sanat Müzesi koleksiyonlarında erişilmez güzellikte Dr. Wall Dönemi örnekleri mevcuttur.

İlk fabrika Warmstry Atölyesinde işe başlar. 1752 yılında Bristol Porselen Fabrikası Worcester şirketi tarafından devralınarak birleştirilmiş¹, böylece Bristol'den teknik sırlar², malzemeler ve stoklar da satın alınmıştır. İlk ürünler 1752 yılında piyasaya çıktığında nitelik açısından Bristol örneklerinden ayırd edilemeyecek kadar birbirine benzemektedir.³

*Yrd.Doç.Dr., Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Öğretim Üyesi

¹H.Frost-W.Cook. **Royal Worcester Porcelain and the Dyson Perrins Collection**, London, 1993, s.2.

²Cullen W. Parmele. **Ceramic Glazes**, Chicago 1951, s.167-176.

³F.Barret. **Worcester Porcelain and Lund's Bristol**, London, 1966, s.58-59.

Bu ilk dönem (1751-1783) önce Dr. Wall'un, 1783'de, yedi yıl aradan sonra da W.Davis'in ölümüyle son bulur. Worcester'da yapılan yumuşak porselen büyük miktarda sabuntaşı (steatit) malzemesi ihtiva etmekteydi.⁴ Chelsea, Bow ve Derby Atölyelerine göre oldukça farklı bir reçetesi vardı.

İlk Worcester porselenleri düzgün, ince sırlı, ışığa tutulduğunda yeşilimsi gri, şeffaf renk veren sıcak suyla temas ettirildiğinde çatlamayan kaliteli işlerdi. Bu devrede en çok sofrta takımları ve vazolar büyük miktarlarda üretilip erişilmez güzellikler ortaya koyarken biblo ve figür gibi süs porselenleri ender olarak yapılmıştır.⁵

Worcester porselenlerinin ilk örnekleri sıraltı mavi renkte boyanmış mavi-beyaz işlerdi.⁶ Bu çekici mavi-beyaz ürünlerde çok tanınmış Çin motifleri, Avrupa manzaraları ve uzakdoğu kuşları kopya edilmiştir (Resim: 1). Sıraltına kobaltoksit kullanarak hazırlanan bu elle boyanmış parçalar oldukça pahalı olmasına karşın, çok geniş bir pazar bulmaktaydı. Erken örnekler olan sıraltı ve sırüstü boyanmış ince işlerin çoğunda Meissen, Japon, Çin ve Fransız porselenlerinin taklidi renkler ve dekorlar denenmiştir.⁷

⁴F.H. Norton. **Fine Ceramics Technology and Applications**. Malabar-Florida, 1978, s.272'de sabuntaşı sertlik derecesi çok düşük bir mineral olarak seramik çamur ve sırlarına katılabildiği gibi kendisi de şekillendirilip, pişirilip, fırınlığında küçülmeyen bir cins talk diye nitelendirilmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. Ateş Arcasoy, **Seramik Teknolojisi**, Marmara Üniv. Güz.San.Fak. Yayınları No: 2, İstanbul, 1983, s.53.

⁵J.Jefferson Miller. **18th Century English Porcelain A Brief Guide to the Collection in the National Museum of History and Technology**. Washington, 1973, s.50.

⁶Neal French. **Industrial Ceramics Tableware**, London, 1972, s.5. Mavi-Beyaz porselenler için bkz. B. Watney; **English Blue and White Porcelain of the 18th Century**, London, 1963.

⁷Edvin Mullins (Edit) **The Arts of Britain**, Phaidon-Oxford, 1983, s.156.

1755'ten sonra mavi-beyaz oryantal desenli grubu oluşturan örneklerde altın yıldız da uygulanmıştır. Worcester fabrikasındaki asıl gelişme, çıkartma dekorların kullanılmasıyla görülmüş, aynı zamanda bu tekniği geniş kapsamda kullanan ilk porselen fabrikası da oluştu. Çıkartma desenleri Robert Hancock tarafından geliştirilen ve seramik sanatına İngilizlerin getirdiği orijinal katkı idi.⁸ 1756 yılında ilk örneğini veren bu teknikte; desenler bakır levha üzerine oyularak yağ ve metal oksitli boyalarla renklendirilir ve dokulu kağıtlara basılırdı. Kağıda çıkarılan örnekler porselen üzerine uygulanırken, kağıt ıslatılarak ayrıldığında işler fırınlanır ve dekor yüzeyde kalıcı hale gelirdi.⁹ Başlangıçta sırüstü siyahla, daha sonra sıraltı maviyle yapılan fragmanlar 1757'den itibaren yaygınlaşarak İngiliz Seramik Sanayiinin ticari bünyesinde önemli bir rol oynamışlardır.¹⁰ Çıkartma desenli porselenlerde manzaralar, tarihi eserlerin resimleri ile askeri ve hatıra seramikleri yanında (en tanınmış Prusya Kralı'nın portresini taşıyan parçalar), A. Watteau'nun şiirsel konularını ve figürlerini anımsatan örnekler de işlenmiştir (Resim: 2-3).

1760-70 yılları arasında daha özenle işlenmiş dekor çeşitleri kullanıldı. 1763 yılında düz beyaz renkli porselenleri desenlemek üzere dekoratör James Giles ile anlaşma yapılmıştı. J.Giles, Chelsea Porselen Fabrikasından kendi atelyesine pek çok yardımcı olarak önce Sevres stilindeki renklerle meyve ve çiçek resimleri yaparken, daha sonra Chelsea tarzında "Chelsea kuşları" diye bilinen egzotik dekorlar yapmıştır (Şekil: 1). 1768 yılından itibaren Chelsea ressamı ve işçileri Worcester Fabrikası'na geçerek gök mavisi, turkuaz, pembe, mor, elma yeşili ve kırmızıyla çay takımları, vazo, sürahi ve meyvelikler üretmişlerdir.¹¹ Doğu etkilerinin

⁸J.B. Kenny. **The Complete Book of Pottery Making**, Radnor, 1976, s.276-278.

⁹F.H. Norton. **Elements of Ceramics**, Massachusetts, 1957, s.204. Daha fazla bilgi için bkz. C.F. Binns, "Copper Plate Printing" **Ceramic Industry**, February, 1950, s.75.

¹⁰R. Charleston. **World Ceramics**, Toronto, 1981, s.249.

egemen olduğu bu porselenlerde 1765'lerde çok popöler olan Kakiemon gibi Arita porselenleri ve İmari ile Çin desenlerinden çok etkilenecek uygulanan yeşil, sarı, kırmızı, mavi renklerle zümrüd-ü anka ya da efsanevi kuşlar ve bıldırcınlar turkuaz kayalar üzerinde yer almıştır¹² (Şekil: 2).

İngiliz porselenciliğinde (Bow, Lowestoft ve Worcester) ve 18. yy. Avrupa porselenlerinde Çin renklerini görmemek mümkün değildir.¹³

İmari desenlerinden alınan pervane motifleri Worcester kaseleri üzerinde yer alırken, Uzakdoğu örneklerinin sıklıkla tekrar edilip bir grup oluşturmasında Chelsea'den gelen ustaların katkısı büyüktür (Şekil: 3). Bu paha biçilmez porselenlerde Ballı Medium hazırlanarak sıvılaştırılan altın varak ve civa uygulaması yapılmıştır. 700-1000°C'de fırınlanan altın yaldız Ochre Sarısı bir renk verirken agat taşı veya ince kumla parlatılmıştır.¹⁴

1761 yılında tamamen pembe rengin egemen olduğu işler görülürken, mavi scala ancak 1762'de tesbit edilebilmiştir. Balık pulu mavisi (grimsi mavi), koyu ve toz mavi sır altına fon rengi olarak kullanılmıştır. Dekor boyası olarak sarı 1755-60 arasında pastel tonda kullanılırken, 1770 yılı işlerinde koyu sarı tercih edilmiştir.

1765 yılında kabartma tekniğiyle yapılmış gül yapraklarıyla bezenmiş desenlere sonradan "Kör Earl" tarzı denilmiştir. 1780'lere doğru gözlerini

kaybeden Coventry Dükü'nün sipariş verdiği bu takım onun adına istinaden bu şekilde anılmıştır¹⁵ (Şekil: 4).

¹¹David Combs (Edit). **Pottery and Porcelain**, London, 1972, s.198.

¹²John P. Cushion, **Pottery and Porcelain**, London, 1972, s.198.

¹³Hüseyin Kocabaş, **Porselencilik Tarihi**, Bursa, 1941, s.71.

¹⁴H.Frost-W.Cook, **A.g.e.**, London, 1993, s.17.

¹⁵Geoffrey A. Godden. **An Illustrated Encyclopedia of British Pottery and Porcelain**, London, 1982, s.367.

Worcester Porselen Fabrikası'nın ilk yemek takımı 1770 yılında Wales Prensi III. Frederich'in oğlu Gloucester Dükü William Henry için yapılmıştır. Bu muhteşem takımın her parçası meyve desenleri ve yaldızla dekore edilmiştir (Resim: 4).

1780'lere doğru koyu mavi sır altına çok parlak emay renkleri denenmiştir. Dr. Wall döneminin son yıllarında çevresinde meyvelerin yer aldığı manzaralı tabaklar, sosluklar, ajurlu sepetler ve harabelerin konu edildiği çaydanlıklar (1770-75) yeniden aynı renklerle popüler olmaya başlamıştır.

Worcester porselenlerinin en ünlü ressamı "John Donaldson (1737-1801), minyatürcü "Jeffrey Hamlet O'neale (1734-1801) ve James Giles (1718-1780)'dir. Adının "Tebö" olduğu sanılan onarımcı ise "T" markasını kullanmıştır.¹⁶

Jeffrey H. O'neale, 1734-1801 Aesop Fable konularını işlemeyle meşhurdur. J. Donaldson ve J.H. O'neale, Worcester'da çok zarif vazolar resimlemişlerdir.

Dr. Wall Dönemi işlerinin (1752-83) markaları mavi sır altına "W" "dalgalı çizgilerle kazınmış Çin orijinli kare" Meissen taklidi "çapraz kılıç" ve "hilal" içerirken, çıkartma dekorlu porselenlerde "R. Hancock3 adı ile çapa altında "Robert Holdship" monogramı okunur.¹⁷

Dr. John Wall'ın 1776 yılında ölümü üzerine fabrikayı 1783 yılına kadar William Davis yönetmiştir. Fabrika, 1783 Eylül ayında Londralı tüccar Thomas Flight tarafından satın alınmıştır. Böylece bu ilk dönem sona ererken Fabrika 1791'de "Flight-Barr", 1813'de "Flight-Barr-Barr", 1840'da "Chamberlain-Co" firması adını alırken, 1862'de "Royal Worcester" şirketi

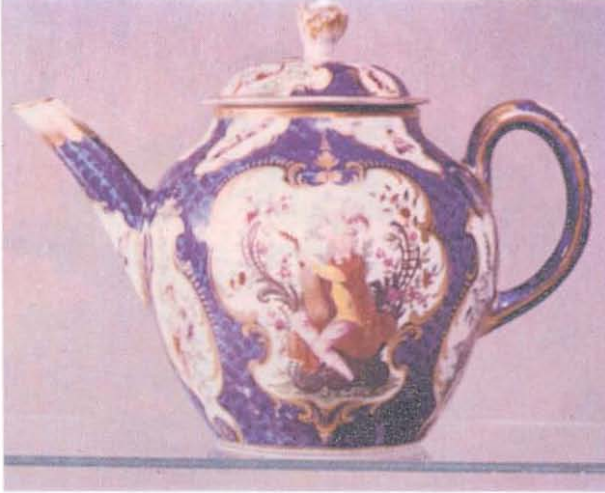
¹⁶W.B. Honey, **European Ceramic Art, A Dictionary**, London, 1952, s.674-75.

¹⁷John P. Cushion. **Pocket Book of British Ceramic, Marks**, London, 1976, s.84.

olarak isimlendirilir. 20.yy.'da da kaliteli örnekler sunmakta ve bugün hala yaşamaktadır. Worcester Works, Dysan Perrins, Victoria and Albert, Nashville de Cheekwood Art Museum koleksiyonlarında Dr. Wall dönemi porselenlerinin en güzel örnekleri bulunmaktadır.

.Resim: 1 Çin motifleriyle dekorlu çaydanlık.

Resim: 2 A.Watteau resimlerine benzer şiiresel dekorlu çaydanlık.

Resim: 3 A.Watteau resimlerine benzer figürlerle desenlenmiş çay fincanı ve şekerlik.

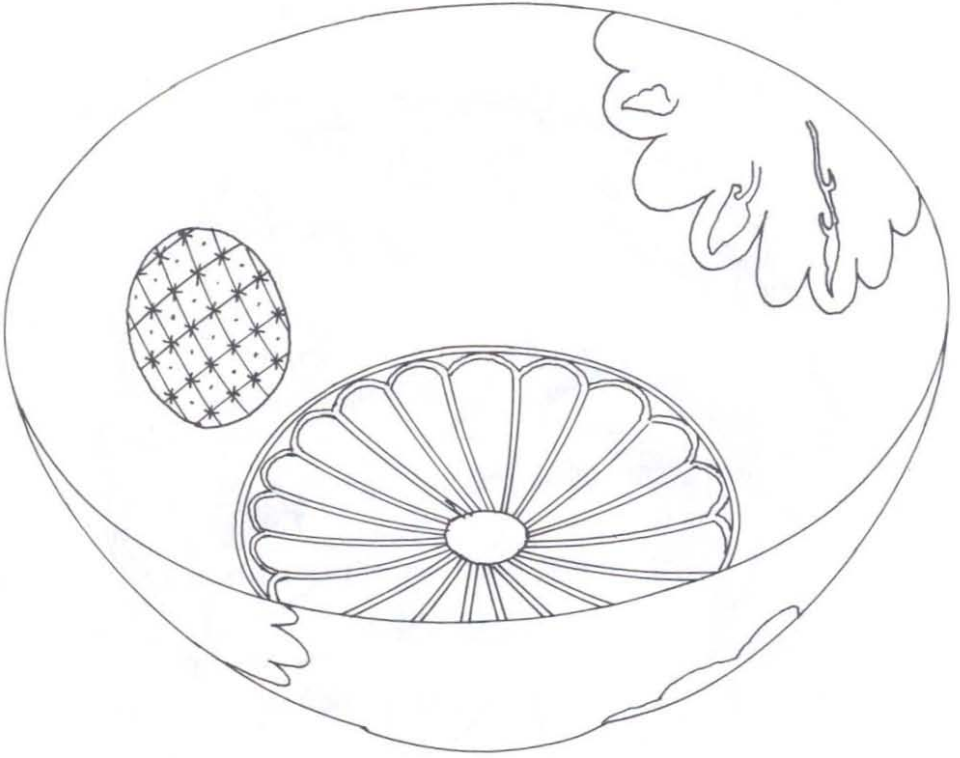
Resim: 4 Gloucester Dükü için hazırlanan servis takımında kapaklı kâse.

Şekil: 1 Uzakdoğu kuşlarıyla desenlenmiş sürahi.

Şekil: 2 Bildircin desenli kakiemon stilinde yapılmış kupa.

Şekil: 3 Pervane desenli kâse.

Şekil: 4 "Kör Earl" tarzı tabak.

KAYNAKÇA

- Arcasoy, A. **Seramik Teknolojisi**, Marmara Üniv. Güz. San. Fak. Yayınları No:2, İstanbul, 1983.
- Barret, F. **Worcester Porcelain and Lund's Bristol**, London, 1966.
- Binns, C.F. "Copper Plate Printing" **Ceramic Industry**, February 1950, s.75.
- Charleston, R. **World Ceramics**, Toronto, 1981.
- Combs D. (edit) **Pottery and Porcelain**, London, 1972.
- Cushion, J. P. **Pottery and Porcelain**, London, 1972.
- Cushion, J. P. **Pocket Book of British Ceramic Marks**, London 1976.
- French, N. **Industrial Ceramics Table Ware**, London 1972.
- Frost, H., Cook, W. **Royal Worcester Porcelain and the Dyson Perrins Collection**, London 1993.
- Godden, G.A. **An Illustrated Encyclopedia of British Pottery and Porcelain**, London 1982.
- Honey, W.B. **European Ceramic Art A Dictionary**, London 1952.

Kenny, J.B. **The Complete Book of Pottery Making**, Radnor 1976.

Kocabaş, H. **Porselencilik Tarihi**, Bursa 1941.

Miller, J.J. **18.Century English Porcelain A Brief Guide to Collection in the National Museum of History and Technology**, Washington 1973.

Mullins, E. (Edit) **The Arts of Britain**, Phaidon-Oxford, 1983.

Norton, F.H. **Elements of Ceramics**, Massachusett 1957.

Norton, F.H. **Fine Ceramics Technology and Applications**, Malabar-Florida 1978.

Parmeles, C.W. **Ceramic Glazes**, Chicago 1951.

Watney, B. **English Blue and White Porcelain of the 18th Century**, London 1963.